

Prof. dr hab. Józef Górski¹

dr Magdalena Matusiak¹

Zagrożenia dla ujęcia komunalnego wód podziemnych wynikające z budowy nowych ujęć w obszarze zasobowym ujęcia

Komunalne ujęcie wody dla miasta Wolsztyna i okolicznych miejscowości we Wroniawach eksploatowane jest od 1973 roku. Położone jest w Pradolinie Warszawsko-Berlińskiej i zasilane z wód poziomu gruntowego w Pradolinie oraz wód poziomów międzymorenowych dopływających do ujęcia z terenu przylegającej od północy wysoczyzny morenowej. Poziom gruntowy w Pradolinie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem jakości wód ze względów naturalnych i jest bardzo wrażliwy na oddziaływanie zanieczyszczeń pochodzenia antropogenicznego. Wody dopływające z poziomów międzymorenowych charakteryzują się natomiast korzystną jakością i są mniej wrażliwe na oddziaływanie antropogeniczne. Ze względu na problemy z jakością wody w 2003 roku wykonana została Dokumentacja hydrogeologiczna, w której zasoby eksploatacyjne ujęcia, pierwotnie ustalone w wysokości 1000 m³/h, zmniejszono do wielkości 300 m³/h. W dokumentacji tej wyznaczono również obszar zasilania ujęcia oraz obszar zasobowy, a także strefę ochronną ujęcia, która nie została jednak ustanowiona.

W latach 2010-2019 pojawiły się istotne zagrożenia dla ujęcia komunalnego wynikające z budowy nowych ujęć w jego obszarze zasobowym. Są to następujące ujęcia:

- a) Ujęcie dla gospodarstwa rolnego położone w odległości 1700 m od ujęcia Wroniawy. Zasoby eksploatacyjne ustalono w wysokości 2 m³/h. Wydajność eksploatacyjna studni jest jednak znacznie wyższa i wynosi 45 m³/h.
- b) Ujęcie dla Spółdzielni Produkcyjnej „Agrofirma” we Wroniawach położone w odległości ok. 1300 m składające się z 3-ch studni o zasobach eksploatacyjnych 25 m³/h. Wydajności eksploatacyjne wynoszą jednak 49-54 i 68,5 m³/h.
- c) Ujęcie dla fermy kur Weko położone w bezpośrednim sąsiedztwie Ujęcia Wroniawy (najbliższa studnia 230 m). Zasoby eksploatacyjne ustalono w wysokości 9,5 m³/h.

Wymienione ujęcia „a” i „b” ujmują wody poziomów międzymorenowych na wysoczyźnie morenowej, a ujęcie „c” poziomu gruntowego (górnego) oraz wgłębnego (dolnego) w Pradolinie. Poziom dolny odkryty został w Pradolinie w roku 2002 w ramach dokumentacji hydrogeologicznej zasobów dyspozycyjnych. Poziom ten został również stwierdzony w rejonie ujęcia Wroniawy i ma stanowić podstawę rozbudowy tego ujęcia. Aktualnie w ramach Dokumentacji hydrogeologicznej z roku 2020 ustalono zasoby eksploatacyjne dla dolnej warstwy wodonośnej w rejonie ujęcia Wroniawy w wysokości 60 m³/h i przewidziano budowę nowego ujęcia Wroniawy-bis opartego o dolny poziom wodonośny o zasobach eksploatacyjnych w wysokości 150 m³/h. W powyższej dokumentacji wyznaczono również strefę ochronną ujęcia z uwzględnieniem ujęcia Wroniawy-bis.

¹ Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, Instytut Geologii, Pracownia Hydrogeologii i Ochrony Wód ul. Krygowskiego 12 61-680 Poznań

Wymienione nowe ujęcia wykonane zostały w oparciu o zatwierdzone projekty robót geologicznych, a w opracowanych dokumentacjach hydrogeologicznych nie wykazano wpływu na ujęcie Wroniawy pomimo ich ewidentnego położenia w obszarze zasobowym ujęcia.

Ewentualne uruchomienie nowych ujęć (aktualnie toczą się procedury dotyczące uzyskania pozwoleń wodnoprawnych) stanowić będzie istotne zagrożenie dla ujęcia komunalnego. W dużym stopniu uszczupli bowiem zasoby o najkorzystniejszej jakości dopływające do ujęcia z terenu wysoczyzny morenowej i dolnego poziomu wodonośnego. To zaś może znacznie pogorszyć jakość ujmowanych wód i bardzo utrudnić stosowane od ponad 30-tu lat uzdatnianie wód w warstwie wodonośnej. Problemy te zostały jednoznacznie wykazane w wspomnianej Dokumentacji hydrogeologicznej z 2020 roku w oparciu o szczegółowy model matematyczny.

Wnioski

Przedstawiony przykład uwidacznia przede wszystkim bardzo istotne znaczenie projektu robót geologicznych przy podejmowaniu decyzji o budowie nowego ujęcia wody. Na etapie projektu powinno być bowiem rozstrzygnięte czy w danym regionie istnieje rezerwa możliwych do wykorzystania zasobów dyspozycyjnych. Ważne jest jednak również ustalenie czy budowa ujęcia nie wpłynie negatywnie na zasoby istniejących ujęć, w tym w szczególności posiadających priorytet w zakresie wykorzystania wód podziemnych co dotyczy ujęć zbiorowego zaopatrzenia w wodę ludności. Przy rozpatrywaniu tych problemów projektant ujęcia oraz organ administracji geologicznej powinni brać pod uwagę ograniczenia wynikające z ustanowionych stref ochronnych, a w przypadku ich braku danych w zakresie obszarów zasobowych ujęć. Zdecydowana większość ujęć posiada bowiem wyznaczone takie obszary. Z przedstawionego przykładu wynika jednak, że projektanci często ignorują ten problem na etapie projektu, a w dokumentacjach hydrogeologicznych starają się udowodnić brak wpływu na istniejące ujęcia. W związku z tym istotne jest aby organ administracji geologicznej już na etapie projektu brał pod uwagę powyższe ograniczenia w zakresie budowy nowych ujęć, a w przypadku istotnych wątpliwości zlecał wykonanie niezależnych opinii hydrogeologicznych.

Ważne jest również aby pojęcie obszaru zasobowego zdefiniowane w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 18 listopada 2016 r. w sprawie dokumentacji hydrogeologicznej i dokumentacji geologiczno-inżynierskiej (Dz.U. 2016, poz. 2033) było brane pod uwagę i egzekwowane we wszystkich procedurach dotyczących ujęć wód podziemnych.

Na marginesie rozpatrywanego przykładu należy również podkreślić, że wody do podlewania roślin powinny być pozyskiwane przede wszystkim z wód powierzchniowych i opadowych, w tym gromadzonych w ramach małej retencji. Mogą być również wykorzystywane wody płytkich, dobrze odnawialnych poziomów wodonośnych. Należy natomiast wykluczać pobór wód z głębokich, bardzo słabo odnawialnych poziomów wodonośnych do nawadniania upraw.

Implementacja powyższych zaleceń może być zrealizowana poprzez następujące działania:

- 1) Wprowadzenie obowiązku prowadzenia rejestru obszarów zasobowych ujęć wód podziemnych i ich zasięgu przez organy administracji geologicznej;
- 2) obowiązek wpisu do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy informacji o obszarach zasobowych ujęć wód podziemnych przeznaczonych do zbiorowego zaopatrzenia w wodę;
- 3) wprowadzenie obowiązku opiniowania projektów robót geologicznych przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego (jeżeli organem właściwym do zatwierdzenia projektu jest Starosta) w zakresie braku konfliktu z istniejącymi obszarami zasobowymi ujęć wód podziemnych o zasobach powyżej 50 m³/h;

- 4) rozszerzenie katalogu przedsięwzięć mogących potencjalnie oddziaływać na środowisko o urządzenia służące do poboru wód podziemnych, jeśli zlokalizowane są w obszarach zasobowych istniejących ujęć wód podziemnych;
- 5) wskazanie użytkowników istniejących ujęć jako strony w postępowaniu administracyjnym w przypadku, gdy projektowane roboty zlokalizowane są w obszarach zasobowych tych ujęć.

Działania te wymagają jednak dostosowania przepisów ustawy Prawo geologiczne i górnicze oraz aktów wykonawczych jak również ustawy o ocenach oddziaływania na środowisko.

Jednocześnie należy podkreślić, że lokalizacja ujęć wód podziemnych w obszarach zasobowych istniejących ujęć oraz w pobliżu ich granic, powinna stanowić przesłankę dla potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko wraz z opracowaniem raportu.

Poznań, dnia 23.01.2022